

Groussherzogtum Lëtzebuerg

A PROPOS

...

HAAPTSTAD:
LËTZEBOURG

NOPESCHLÄNNER:
DÄITSCHLAND
BELSCH
FRANKRÄICH

FLÄCH:
2586 KM²

REGIMM:
KONSTITUTIONELL
MONARCHIE

A PROPOS

Sproochen zu Lëtzebuerg

Et gi wéineg Länner op der Welt wou, wéi zu Lëtzebuerg, d'Bevëlkerung méi Sproochen geschriwwen a geschwat benotzt – an dat um ganzen Territoire an a verschiddene Beräicher, sief et am privaten, berufflechen, sozialen, kulturellen a politesche Liewen. Lëtzebuerg charakteriséiert sech duerch dës Méisproochegkeet: nieft Lëtzebuergesch, Däitsch a Franséisch begéint een am Alldag och nach de Sproochen vun deenen 170 Nationalitéiten déi am Grand-Duché liewen. Besonnesch Italieenesch, Portugisesch an Englesch sinn duerch Migratiounsbewegungen an der institutioneller a finanzieller Entwécklung vum Land vertrueden. Zesumme bilden all dës Sproochen e bedeitend groussen Deel vun der Identitéit vum Land an déngen als Basis fir d'sozial Kohäsioun.

HAAPTSTAD:
LËTZEBOURG

NOPESCHLÄNNER:
DÄITSCHLAND
BELSCH
FRANKRÄICH

FLÄCH:
2586 KM²

REGIMM:
KONSTITUTIONELL
MONARCHIE

Personenstandsaufnahme vom 10. Oktober 1941

Zählkarte für Ortsanwesende
(für alle Personen, eingetragen unter Abschnitt A der Haushaltsliste)

Von Zähler nummerieren	Kreis: _____	Gemeinde: _____
	Wohnplatz (Ortschaft): _____	
	Straße und Hausnummer: _____	
	Zahlbezirk Nr.: _____	Haushaltsnummer: _____ (d. i. Hds. Nr. in der Kontrolliste)
	Zählkarte Nr.: _____ (d. i. Hds. Nr. in der Haushaltsliste)	
1.	Familienname (Zuname): <u>Feyder Paul J. m.</u> bei Frauen Geburtsname: <u>Lick</u> Vorname (Rufname): <u>Elisabeth</u>	
2.	Stellung zum Haushaltungsvorstand: <u>Haushaltungsvorstand</u> (wie Spalte 3 der Haushaltsliste)	
3.	Familienstand: <u>heilig, verheiratet, verwitwet, geschieden</u> (wie Spalte 5 der Haushaltsliste — Nichtzutreffendes streichen) verheiratet mit: _____ geborene: _____ geboren am: _____ in: _____	
4.	Geburtsjahr: <u>1887</u> Geburtstag: <u>12. 5.</u> Geburtsort: <u>Luxemburg</u> falls außerhalb Luxemburgs, Land und Kreis: _____ (wie Spalten 7 und 8 der Haushaltsliste)	
5.	jetzige Staatsangehörigkeit: <u>Luxemburgerin</u> (wie Spalte 10a der Haushaltsliste; Doppelstaater haben beide Staatsangehörigkeiten anzugeben. Falls jetzige Staatsangehörigkeit nicht durch Abstammung erworben ist: Art des Erwerbs (z. B. Option, Heirat): _____ Zeitpunkt des Erwerbs: _____ Etwaige frühere Staatsangehörigkeit: _____ Zeitpunkt des Verlustes: _____	(Dieser Raum bleibt frei)
6.	Hauptberuf: _____ Stellung im Hauptberuf: _____ Nebenberufe: _____ „ „ Nebenberuf: _____ (wie Spalte 11 der Haushaltsliste) Wo und bei wem beschäftigt: _____ (wie Spalte 13 der Haushaltsliste)	
7.	Muttersprache: <u>luxemburgisch</u> (In der Regel besitzt jeder Mensch eine Muttersprache, in welcher er denkt und deren er sich in seiner Familie und im häuslichen Verkehr am liebsten bedient, weil sie ihm am geläufigsten ist, z. B. deutsch, italienisch, französisch, polnisch. Doch kommen auch besonders bei Personen in gemischt-sprachigen Gebieten Fälle von Doppelsprachigkeit vor. Kinder, welche noch nicht sprechen, und Stumme sind der Muttersprache der Eltern zuzuzählen. — Dialekte (Mundarten), z. B. luxemburgisch, plattdeutsch, gelten nicht als Muttersprache).	

Muttersprache:

luxemburgisch

(In der Regel besitzt jeder Mensch eine Muttersprache, in welcher er denkt und deren er sich in seiner Familie und im häuslichen Verkehr am liebsten bedient, weil sie ihm am geläufigsten ist, z. B. deutsch, italienisch, französisch, polnisch. Doch kommen auch besonders bei Personen in gemischt-sprachigen Gebieten Fälle von Doppelsprachigkeit vor. Kinder, welche noch nicht sprechen, und Stumme sind der Muttersprache der Eltern zuzuzählen. — Dialekte (Mundarten), z. B. luxemburgisch, plattdeutsch, gelten nicht als Muttersprache).

Formulaire vun der Vollekszielung vum 10. Oktober 1941, dee vun der däitscher Besatzung verdeelt gouf. „Lëtzebuergesch“ ass hei als Mammesprooch agedroen a widdersetzt sech domat der ausdrécklecher Virgab, datt Lëtzebuergesch en Dialekt wier an net als Mammesprooch kéint gëllen. © Privatkollektioun vum Sven Knepper

Originnen an Entwécklung vun der Méisproochegkeet zu Lëtzebuerg

Lëtzebuerg ass e linguistesche Melting-Pot, deem duerch den Afloss vun deene groussen europäesche Muechten iwwert d'Joerhonnerten entstanen ass, an deem duerch d'Migratiounsbewegungen am 19. an am 20. Joerhonnert, esou ewéi duerch den europäeschen Engagement vum Land, beräichert gouf. Elementer aus de germaneschen a romaneschen Sproochen hunn d'Lëtzebuergesch geprägt. Obwuel d'Lëtzeburger Sprooch während dem gréissten Deel vun hirer Geschicht eng mëndlech Sprooch war, ass et elo och eng geschriwwen ginn. Haut ass et och den éischte Schrëtt vun der Integratioun fir déi auslännesch Gemeinschaften.

1.000 Joer Méisproochegkeet

Den Numm „Lëtzebuerg“ kënnt vu *Castellum Lucilinburhuc*, en alen héichdäitsche Begrëff, dee „kleng Buerg“ bedeit an deem an engem mëttelalterlechen Text op Latäin erwänt gëtt. D'Buerg huet de Grof Siegfried baue gelooss (916/9-998). Am Laf vun de Joerhonnerten ass d'Grofschaft, duerno den Duché, vergréissert ginn, fir am 14. Joerhonnert aus 10.000 km² an enger méisproocheger Bevëlkerung ze bestoen.

Wéinst de franséische Besatzungen 1684 ënnert dem Kinnek Louis XIV, an de revolutionären Truppe 1795, gëtt de Gebrauch vum Franséischen als administrativ a legislativ Sprooch favoriséiert, an dat op Käschte vum Latäin, wat du lues a lues verschwonnen ass. D'Afëierung vum Code Napoléon 1804 leet fest, datt haaptsächlech Franséisch am juristesche Beräich benotzt gëtt. Am Alldag gëtt awer haaptsächlech Lëtzebuergesch geschwat.

19. Joerhonnert

Zum Schluss vum Krich ëm déi belsch Onofhängegkeet am Joer 1839 gëtt d'Lëtzeburger Land gedeelt: de westlechen Deel gëtt an dat belsch Kinnekräich integréiert, woubäi den östlechen Deel en onofhängegen Territoire gëtt. De Bäitritt 1842 vu Lëtzebuerg an den Zollveräin, eng Wirtschaftsunion, déi vun der däitscher Confederatioun beherrscht gouf, favoriséiert

d'Opstellung vun däitsche Kapitaler a Betriber a bréngt eng Awanderung vu qualifizierten däitschen Aarbechter an d'Land mat sech. Duerno gëtt Däitsch am Wirtschaftssektor virgezunn. Tëscht 1875 an 1910 kënnt ee groussen Deel vun der Aarbechtskraaft aus Italien. An deem Zäitraum loosse sech 10.138 Italiener am Land nidden, besonnesch am Süden, wou si hir Spueren an der Gesellschaft an an der Sprooch hannerloossen.

An der Press kritt déi däitsch Sprooch eng bedeitend Plaz, iwwerdeems d'franséisch Sprooch hir Plaz an der Justiz an an der Administratioun behält. D'legislativ Texter ginn op Däitsch a Franséisch publizéiert.

Duerch d'Gesetz iwwert d'Grondausbildung an der Schoul gëtt d'Méisproochegkeet zu Lëtzebuerg 1843 bestätegt. Ab där Zäit ginn Däitsch a Franséisch obligatoresch an der Grondschoul geléiert a si stinn um selwechten Niveau. Esou fänkt Lëtzebuerg u seng eege sproochlech Identitéit tëschen den däitsch- a franséischsproocheger Kulturberäicher ze definéieren.

Gläichzäiteg erlieft d'Lëtzebuergesch Sprooch eng Renaissance als national Identitéitssprooch vun de Lëtzeburger. Esou ginn déi éischt Dictionnaire publizéiert a Gedichter, Lidder a Geschichten erschéngen op Lëtzebuergesch. Ënnert deene bekanntste Wierker fënnt een *Ons Heemecht* (1859), e Gedicht vum Michel Lentz fir dat de Jean-Antoine Zinnen 1864 eng Melodie komponéiert huet an dat spéider zur Lëtzeburger Nationalhymn ginn ass.

20. Joerhonnert

Während der däitscher Besatzung vun 1940 bis 1944 ass Franséisch verbueden a Lëtzebuergesch gëtt offiziell als Dialekt deklasséiert, fir d'Agliederung vu Lëtzebuerg am däitsche Räich ze begrënnen. D'Vollekszielung am Joer 1941, déi hätt sollen d'Beméiung vum Besatzer kréinen, ass e Mësserfolleg: eng grouss Majoritéit vun der Bevëlkerung gëtt als Mammesprooch Lëtzebuergesch un.

No 1945 gëtt der Lëtzebuerger Sprooch hir Positioun als wichtegt kulturellt Element vun der Lëtzebuerger Identitéit gestärkt. D'Plaz vum Franséischen als aktiv Sprooch gëtt ausgebaut – als ofleenend Reaktioun op d'Germaniséierung – an an der Lëtzebuerger Sprooch ginn déi franséisch Wierder favoriséiert. D'Constitutioun vun 1948 hält d'Notioun ewech, datt Däitsch a Franséisch um selwechten Niveau stinn an et ass dem Legislatueur iwwerlooss hire Gebrauch ze reegelen.

De Stelleväert vum Lëtzebuergesche gëtt duerch d'Gesetz vun 1984 iwwert de Sproochegebrauch verstärkt. Et definéiert Lëtzebuergesch als national Sprooch a leet fest, datt Lëtzebuergesch, Franséisch an Däitsch de Statut als administrativ a juristesche Sprooch vum Land deelen.

D'Unerkennung vum Lëtzebuergeschen um europäeschen Niveau duerch de Programm „Lingua“ 1989 bestätegt nach eng Kéier den neie soziokulturellen Opstig vun der Sprooch.

De wirtschaftlechen Opschwung an der zweeter Halschent vum 20. Joerhonnert an d'Nidderloossung vun europäeschen Institutiounen zu Lëtzebuerg zitt nei auslännesch Aarbechter un. Zanter där Zäit gëtt et eng Beräicherung vum linguisteschen Ëmfeld duerch grouss portugisesch-, italieenesch- an engleschsproocheg Gemeinschaften. Gläichzäiteg entstinn duerch d'Nidderloossung vun europäeschen Institutiounen zu Lëtzebuerg Gemeinschaften vun Auswanderer, déi dës linguistesche Melting-Pot nach méi vilfältig maachen.

21. Joerhonnert

Während op der Aarbecht vill Franséisch, Englesch an Däitsch geschwat gëtt, gëtt Lëtzebuergesch duerch Promotionsmesuren zousätzlech gefördert. Ausserdeem promovéiert d'Erschéngnis vun digitale Medien de Gebrauch vu Lëtzebuergesch als schrëftlech Sprooch fir d'éischte Kéier a senger Geschicht. Dat féiert zu engem richtegen „Boom“ vum Lëtzebuergeschen an de Printmedien an um Internet.

Sproochegebrauch

Strooseschëlter mat de franséischen a lëtzebuergesche Stroossennimm © SIP

Moien, bonjour, hallo, bom dia, hello, buenos días... Wëllkomm zu Lëtzebuerg! Duerch säi kosmopolitesche Charakter ass de Grand-Duché tatsächlech e besonnesche Fall an Europa. Mat enger ëmmer méi héijer Zuel un Awunner aus der ganzer Welt, ass et keng Iwwerraschung, datt d'Zuel vun den benotzte Sproochen och eropklëmmt. Lëtzebuerg zeechent sech duerch seng linguistesche Villfalt aus – souwuel am Alldag, wéi an der Politik, op der Aarbecht, an der Schoul oder an de Medien.

Eng Méisproochegkeet, déi een am Alldag erlieft

Jidderee benotzt, iergendwann am Dag an ënnert verschiddenen Ëmstänn, verschidde Sproochen fir vun deenen anere verstanen ze ginn oder, fir ëmgedréint, deenen aneren hir Aussoen ze verstoen.

An hirem Alldag liewen d'Lëtzebuurger esou an enger linguistescher Villfalt. Fir dat ze verstoe geet et duer, einfach e puer Schrëtt duerch d'Hauptstad ze maachen an d'Oueren ze spëtzen. Hei héiert een d'Sproochen vun

iwwerall, déi sech harmonesch an enger multikultureller Welt integréieren; sief et op den Terrassen am Summer, an de Foussgängerstroossen, an den ëffentlechen Transportmëttel, an de Supermarchéen, op Fussballmatcher oder wann een owes ënnert Frënn ass. Et ass e richtegt multikulturellt Geschehnës, dat sech duerch de ganzen Dag zitt: moies beim Bäcker gëtt de Croissant op Franséisch bestallt, an der Mëttesstonn d'Mëttegiessen op Lëtzebuergesch, an owes gëtt d'Rechnung vum Gedränk um Comptoir op Englesch gefrot.

De *Code switching*, d'Noutwendegkeet vun enger Sprooch an déi aner ze sprangen, gehéiert deemno zum Alldag. Keng Iwwerraschung, well bei engem Taux vu 47 % Auslänner a bei 200.000 Frontalieren, déi all Dag op Lëtzebuerg schaffe kommen, ass et Usus ginn, all Dag verschidde Sproochen ze schwätzen.

DE GEBRAUCH VUN DE SPROOCHEN HÄNKT VUM KONTEXT OF

Am Grand-Duché fënnt een d'Méisproochegkeet iwwerall. Lëtzebuergesch, Franséisch, Däitsch, Englesch, Portugisesch, souwéi Italieenesch a Spuenesch sinn déi heefegst gebrauchte Sproochen. Mä d'linguistesch Landschaft charakteriséiert sech haaptsächlech duerch eng Dräisproochegkeet, wou Lëtzebuergesch déi dominant Roll spillt, dat heescht, datt et déi am meeschte gebrauchte Sprooch ass.

D'Zuele beweisen dat. Laut enger Etüd vum Statec vun 2019 bleift Lëtzebuergesch déi Sprooch, déi d'Lëtzebuurger Residenten am beschte beherrschen (76 %), duerno kënnt Franséisch (10 %), dann Däitsch (4 %), da Portugisesch (3 %) an dann Englesch (3 %). Ënnert den Netlëtzebuurger Residenten ass Franséisch (31 %) déi Sprooch, déi am beschte beherrscht gëtt, duerno kënnt Portugisesch (25 %), dann Englesch (9 %) an dann Däitsch (7 %).

Laut dësem Sondage ass Lëtzebuergesch och déi dominant Sprooch an der Famill. Bis zu 88 % vun de Lëtzebuurger Residentë benotze se doheem, dogéint nëmmen 13 % vun den Netlëtzebuurger.

Mann am Kostüm trëppelt laanscht Chantiersaarbechter © SIP

Offiziell Sproochen

D'Méisproochegkeet steet am Gesetz iwwert de Sproochegebrauch vum 24. Februar 1984. Dëst Gesetz verankert Lëtzebuergesch als national Sprooch, mä bestëmmt och de Gebrauch vun deenen anere Sproochen an offiziellen Akten. Esou ginn d'Gesetzter, Reglementer an Arrêteen op Franséisch verfaasst. Am administrativen a juristeschen Beräich kënnen déi franséisch, däitsch a lëtzebuergesch Sprooch gebraucht ginn.

De Bierger huet dee selwechte Choix fir seng administrativ Demanden anzerechen, obwuel d'Administratioun awer net strikt dozou verflücht ass, seng Präferenz ze respektéieren. Wann, zum Beispill, eng Demande op Franséisch, Däitsch oder Lëtzebuergesch verfaasst gouf, soll d'Administratioun sou wäit wéi méiglech an hirer Äntwert d'Sprooch benotzen, déi vum Demandeur gewielt gouf.

An der Politik

An der Chamber ass de Gebrauch vun där enger oder anerer Sprooch net formell bestëmmt. Dat beweist d'Wichtegkeet vun de linguisteschen Rechter, déi d'Deputéierten hunn. An deene leschte Joren ass dat Franséisch ëmmer méi vun der Tribün an der Chamber verschwonn an huet dem Lëtzebuergesch d'Plaz iwwerlooss. Esou sinn an de meeschte Fäll déi reegelméisseg Debaten an d'Rapporte vun den ëffentlechen Sëtzungen vun der Chamber op Lëtzebuergesch.

Nëmme bei schrëftlechen Matdeelungen, wéi bei groussen Deklaratiounen oder parlamentareschen Froen, zéien déi Deputéiert nach Franséisch dem Lëtzebuergesch vir.

Am Allgemenge kritt déi schwach Präsenz vum Däitschen am nationalen ëffentlechen Liewen e Géiegegewicht um Niveau vun de Gemengen. Dacks fënnt een dem Goethe seng Sprooch, nieft dem Franséischen, dem Lëtzebuergesch oder souguer dem Engleschen am *Gemegebuet*, eng Publikatioun déi d'Bierger iwwert dat soziaalt, kulturellt, politesch oder finanzielt Liewe vun der Gemeng informéiert. Dëse Choix hänkt ganz einfach vum linguisteschen Hannergrond vun den Awiner vun der Gemeng of.

D'Sproochen op der Aarbecht

D'Berufswelt zu Lëtzebuerg ass esou méisproocheg a villfältig wéi d'Land selwer. Jee no der Firma, dem Tätigkeetsberäich, der Zort vun der Dëngschtleeschtung oder der Roll vun der Administratioun kann d'Sprooch op der Aarbecht änneren. Lëtzebuergesch, Franséisch, Däitsch an Englesch sinn déi Sproochen, déi am meeschten um Büro tëscht Kolleegen oder a Reuniounen geschwat ginn. Et ass iwwerengs ganz normal, méi wéi eng Sprooch op der Aarbecht ze schwätzen.

Am Laf vun de Joerzénge huet sech de Lëtzeburger Vokabular mat Wierder aus de Mammesproochen vun den auslänneschen Residenten a Frontaliere beräichert. Op der Aarbecht gëtt Lëtzebuergesch, Franséisch, Däitsch, Englesch a Portugisesch geschwat. An de Beräicher vun de Finanzen, Versécherungen a vun der Fuerschung setzt sech Englesch ëmmer méi duerch. Nieft Franséisch gëtt Englesch och ëmmer méi als Ëmgangssprooch an de Reuniounen gebraucht.

D'Méisproochegkeet gëtt vun de Patrone sécherlech als Beräicherung ugesinn. An alle beruflechen Beräicher gëtt Franséisch am meeschten gefrot. Lëtzebuergesch ass haaptsächlech a follgende Beräicher wichteg: am ëffentlechen Dëngscht, am ëffentlechen Transport, an der Bildung, bei de medezineschen Beruffer, am Beräich vun der Kommunikatioun an an all deenen anere Secteuren, wou d'Clientèle haaptsächlech Lëtzebuergesch schwätzt.

Zwou Schülerinne lauschteren hirem Enseignant no © SIP

Lëtzebuergesch gëtt och als Friemsprooch ënnerriicht. All d'international Schoule musse Lëtzebuergeschcoursë fir all hir Schüler ubidden.

Déi sechs ëffentlech international Schoule si fir all Schüler op, an dat gratis. Si proposéiere franséisch-, englesch- oder däitschsproocheg Sektione fir d'Primärschoul an de Secondaire. E puer vun dese Schoule bidden och esou Klasse fir d'Spillschoul un. Déi privat international Schoulen ergänzen zousätzlech dës méisproocheg Offer.

D'Sproochen an der Schoul

De Schoulssystem zu Lëtzebuerg ass méisproocheg. D'Unterrechtssprooch ass Däitsch an der Grondschoul an an den ënneschte Klasse vum Lycée. An den ieweschte Klasse vum Secondaire gëtt d'Majoritéit vun de Coursen op Franséisch gehalen. Dës Méisproochegkeet ass eng Plus-value an enger oppener a villfälteger Welt, mä et ass och eng Erausforderung fir Schüler mat anere linguisteschen Originnen. D'ëffentlech Schoul bitt och international franséisch- an engleschsproocheg Klassen un, souwéi Integratiounsklassen an interkulturell Mediateuren.

Aféierung vun der Méisproochegkeet vum jéngsten Alter un

Zu Lëtzebuerg ass de Precoc – ab dräi Joer – fakultativ. D'Schoufflicht fänkt mat véier Joer, mat der Grondschoul, un. De Fundamental besteet aus véier Zyklen, déi all zwee Joer daueren.

Am Precoc souwéi am Zyklus 1 vun der Grondschoul benotzen d'Enseignantë Lëtzebuergesch esou vill wéi méiglech. Dat éischt Uleies ass d'Entwécklung vun de sproochleche Fäegkeete vun all de Kanner, haaptsächlech zu Gonschte vun auslännesche Kanner, fir déi d'Schoul oft den éischte Kontakt mam Lëtzebuergesch ass. No der Aféierung vun engem méisproochegen Erzéiungsprogramm an de Crèche gehéiert d'Léiere vum Franséischen elo och zu de Missiounen vum Zyklus 1.

An den Zyklen 2 bis 4 vun der Grondschoul ginn aner Sproochen agefouert a geléiert. D'Alphabetiséierung mécht sech op Däitsch. Franséisch gëtt mëndlech am Zyklus 2 geléiert a schrëftlech am Zyklus 3. D'Unterrechtssprooch ass Däitsch.

Englesch an aner modern Sproochen

De Secondaire riicht sech u Jonker vun 12 Joer un, déi dann an ëffentlech oder privat Schoule (generell Lycéeën) ginn, wou den offizielle Programm vum Educationnsministère oder aner Programmer ënnerriicht ginn. Si kënnen awer och an europäesch Schoule goen. E kompletten Zyklus, ouni eng Klass ze dubléieren, besteet aus 7 Joren.

Am Secondaire bleift Däitsch d'Unterrechtssprooch an den ënneschte Klassen, ausser an de Franséisch- a Mathescoursen. Englesch gëtt ab dem zweete Joer am Lycée geléiert, ausser fir d'Schüler vun der Latäinsektioun, déi ee Joer méi spët mam Engleschen ufänken. Am Secondaire classique gëtt d'Unterrechtssprooch ab 4° Franséisch. Ab der 5° kënnen d'Schüler hei och eng véiert modern Sprooch bäifügen (Italieenesch, Spuenesch oder Portugiesch). Am Secondaire général bleift an der Reegel Däitsch d'Unterrechtssprooch, ausser a verschiddene Coursen oder op verschiddene Klasse mat engem spezielle linguistesche Programm, wou da Franséisch gebraucht gëtt.

Am Secondaire général oder classique ginn et och speziell Programmer fir Schüler opzehuelen an z'encadréieren, déi en Deel vun hirem Schoulparcours am Ausland gemaach hunn a keng vun deenen dräi administrative Sproochen vum Land schwätzen.

A verschidde Sproochen studéieren

D'Universitéit Lëtzebuerg steet och am Zeeche vun der Méisproochegkeet, wat ee vun hire Grondprinzipien ass. Am Allgemenge si Franséisch an Däitsch d'Unterrechtssproochen. Fir e puer Schoulprogrammer sinn awer zertiféiert Kenntniser op Englesch gefuerdert. D'Universitéit proposéiert och eng Ausbildung iwwer lëtzebuergesch Sproochewëssenschaft a Literatur.

Zeitungen a verschiddene Sproochen © SIP

Sproochen an de Medien

D'Thema Méisproochegkeet fënnt een och an der lëtzebuergescher Press erëm, déi déi linguistesche Situatioun am Alldag perfekt erëmispigelt. Fir d'Bedierfnesser vun den auslänneschen Residenten, an deem sozialen, kulturellen a méisproochegen Ëmfeld z'erfëllen, sinn och d'national Medien méisproocheg ginn. Et fënnt een Zeitungen an Zäitschrëften an et héiert ee Radiosendungen op Franséisch, Däitsch, Lëtzebuergesch, Portugisesch an Englesch.

D'Printmedien

D'Sprooch, déi an de Printmedien haaptsächlech benotzt gëtt, ass Däitsch, zemoools an den traditionellen Dageszeitunge vum Land, wéi d'*Luxemburger Wort*, d'*Tageblatt* oder d'*Zeitung vum Lëtzebuurger Vollek*. Aner Zeitung ginn nëmmen op Franséisch verfaasst, wéi *Le Quotidien* oder *L'Essentiel*. Déi éischt Zeitung, déi sech un déi grouss portugisesch Gemeinschaft richt, *Contacto*, gouf am Ufank just ee Mol am Mount publizéiert an ass entretemps eng Wochenzeitung.

Wat aner Wochenzeitungen an Zäitschrëften ugeet, ass d'Situatioun ongefëier déi selwecht. D'*Lëtzebuurger Land*, déi eelst Zeitung fir allgemeng Noriichten, gëtt a méi wéi enger Sprooch geschriwwen a gelies: virun allem op Franséisch, mä och op Englesch a Lëtzebuergesch. De Konkurrent, d'*Woxx*, bitt och Noriichten an zwou Sproochen (Däitsch a Franséisch) un.

Well den ugepeilte Lieserkrees och eng wichteg Roll am Choix vun der Sprooch spillt, hunn d'Zäitschrëften d'*Revue* an den *Télécran* Däitsch gewielt. Hire Publikum besteet éischter aus Lëtzebuurger Familljen.

Kuerz gesot, sinn d'Lëtzebuurger Zeitungen extrem villfältig am Gebrauch vun de Sproochen. Si adresséieren sech effektiv un all sozial Kategorien a bréngen Noriichten, déi iwwer international Aktualitéit an national Politik, iwwert Wirtschaft bis hin zum Sport berichten, an dat an alle gängige Sproochen vum Land.

De Fernsee

Obwuel de Choix vun de Fernseeprogrammer an de 70er Joren zimmlech kleng war, huet sech d'Offer am Laf vun der Zäit vill vergréissert, an dat an esou ville Sproochen wéi nach ni virdrun. Duerch de Satellitfernsee oder den digitalen Uschloss ass Lëtzebuerg mat der ganzer Welt connectéiert a kann iwwer dee Wee en Androck vun den ënnerschiddlechsten Kulturen kréien.

Trotzdem gi majoritär franséisch an däitsch Fernseesendungen vun deene meeschten Residenten gekuckt, well se esouwuel vun der franséischsproocheger wéi och vun der däitschsproocheger Kultur beaflosst ginn. Déi beléiftst franséisch Sender sinn TF1 (10,4 % vun der Bevëlkerung kucken dës Sender reegelméisseg) an M6 (6,8 %), an déi beléiftst däitsch Sender sinn ARD (8,4 %) an ZDF (8,3 %).

Zënter 1991 huet Lëtzebuergesch duerch d'Afëiere vun enger Noriichtensendung, déi all Dag op RTL Télé Lëtzebuerg gewise gëtt, eng Éiereplaz um Bildschirm kritt. Der Etüd vun TNS-Ilres 2021/II no, géifen deeglech 19,2 % vun der Bevëlkerung dës Sender kucken.

De Radio

Zu Lëtzebuerg verbildlecht d'Radiolandschaft dat soziokulturellt Ëmfeld vum Land. Déi verschidde Statiounen spigelen d'Diversitéit vum Publikum erëm. L'essentiel Radio erreecht 9,6 % vun der Bevëlkerung a strahlt op Franséisch aus, Radio Latina (3,8 %) send op Portugisesch a Spuenesch, an RTL Radio (6,3 %) mécht seng Sendungen op Däitsch. De Radio Ara (1,5 %) huet Sendungen a verschidde Sproochen, ënnert anerem op Franséisch, Däitsch, Englesch a Lëtzebuergesch, mä och op Portugisesch, Spuenesch an Italieenesch.

Am Géigendeel zu anere Medien am Land ass de Radio dee, wou een de gréisste Choix vu Sendungen op Lëtzebuergesch fënnt. RTL Radio Lëtzebuerg (29,2 %), Eldorado (14,7 %) a Radio 100,7 (4,9 %) ginn dem Lëtzebuergeschen eng Stëmm an erreechen déi héchst Aschaltquoten.

Literatur a verschiddene Sproochen © SIP

D'Sproochen an der Kultur

Den Asaz vu Lëtzebuerg fir den europäesche Projet a seng Oppenheet géigeniwwer anere Kulture spigele sech och an der méisproocheger Kulturzeen am Land erëm, déi e weidert Symbol fir d'Verankerung vum Grand-Duché am Häerze vun Europa ass. De breede Choix vun Evenementer a verschidde Sproochen déngt jidderengem als Integratiounswee.

Eng lëtzebuergesch Literatur?

Duerch Wierker wéi *E' Schrek ob de' Lezeburger Parnassus* (1829) vum Anton Meyer an d'nationaalt Epos *Renert oder de Fuuß am Frack an a Ma'nsgrëßt* (1872) vum Michel Rodange erlieft d'literaresch Produktioun op Lëtzebuergesch Enn vum 19. Joerhonnert säi gëllent Zäitalter. De Begrëff „Lëtzebuergesch Literatur“ begrenzt sech awer net just op op Lëtzebuergesch verfaasste Bicher. Et fënnt een och Influenze vun anere Sproochen an der literarescher Landschaft vum Grand-Duché erëm. Esou wielen d'Schrëftsteller zu Lëtzebuerg d'Sprooch fir hir Wierker jee no hiren eegene Preferenzen aus. Zum Beispill schreift de Jean Portante op Franséisch, an d'Claudine Muno, souwéi den Nico Helminger an de Jemp Schuster schreiwéi léiwer op Lëtzebuergesch. Et ass och net ongewéinlech, datt en Auteur vun engem Buch op dat anert d'Sprooch wiesselt, wéi zum Beispill d'Anise Koltz, de Guy Rewenig, d'Carine Krecké oder de Lambert Schlechter. 2018 huet de Jeff Schinker *Sabotage* verëffentlecht. An dësem véiersproochegen Roman stinn d'Charakteren an d'Intrig am Hannergrond. Et sinn d'Sproochen, déi wéi richteg Protagoniste wirken, esou wéi am Alldag zu Lëtzebuerg.

Obwuel Lëtzebuergesch, Franséisch an Däitsch déi beléifste Sproochen bei de Schrëftsteller bleiwen, gëtt et och eng Plaz fir aner Sproochen an hire Publikum. Dat gesäit een an de Bicherbutteker a Bibliothéiken, déi de Lieser dacks Publikatiounen op Englesch, Italieenesch, Portugisesch a Spuenesch ubidden.

Op der Bün

An der Theaterwelt deele sech lokal Realisatiounen, international Koproduktiounen an national an auslännesch Stären d'Bün. Dank dem linguistesche Räichtum vum Secteur kënnen d'Stécker an hirer originaler Versioun gespillt ginn, wat d'Oppenheet vun der lëtzebuergescher Gesellschaft géigeniwwer anere Kulture beweist. D'linguistesch Villfältegkeet vun den Truppen, souwéi weltberüümt Gesellschaften a Schauspiller, déi am Grand-Duché optrieden, zéien hirersäits en internationale Publikum un.

Audiovisuell Produktiounen

Cineaste freeë sech, datt Filmer systematesch an Originalfassung mat Ënnertiteln op Franséisch an Däitsch oder Franséisch an Hollännesch am Kino gewise ginn.

Déi national Produktioun vu Filmer a Fernseeserien huet an de leschte Joren ëmmer méi Succès. D'Méisproochegkeet spillt an den audiovisuellen Produktiounen och eng wichteg Roll. D'Filmer ginn an de verschiddene Sproochen, déi zu Lëtzebuerg geschwat ginn, gedréint an et ginn och Produktiounen an deene méi Sproochen gläichzäiteg benotzt ginn. Déi zweet Saison vun der Serie *Capitani* illustréiert perfekt den heefegen Iwwergang vun enger Sprooch an déi aner – heiansdo am selwechte Saz – déi dat alldeeglecht soziaalt Liewen zu Lëtzebuerg ausmécht.

D'linguistesch Villfalt zu Lëtzebuerg taucht och an internationale Koproduktiounen op, wou se zu der Renommée vum Lëtzebuergesche Land wäit iwwer seng Grenzen eraus bäidréit. *Mr Hublot*, Gewënner vun den Oscaren 2014 an der Kategorie „beschte Kuerzfilm“, war net nëmmen en Triumph fir d'audiovisuell Produktioun zu Lëtzebuerg, mä och en erfollegräicht Beispill

vun enger grenziwwerschreidender Zesummenaarbecht tëscht Lëtzebuerg a Frankräich. *Bad Banks*, en aneren erfollegräiche méisproochege Projekt, ass eng däitsch-lëtzebuergesch Koproduktioun, déi an der Kategorie „Beschta dramatesch Serie“ bei den International Emmy Awards nominéiert gouf.

Eng méisproochege Musekszeen

D'Musekszeen zu Lëtzebuerg profitéiert och vun der sproochlecher Situatioun vum Land. De villsäitege Programm vun de Museksinstitutiounen, wéi d'Philharmonie, d'Rockhal an Den Atelier, souwéi déi vill Festivaller a Concerten uechter d'Land zéien de Publikum iwwert d'Grenzen ewech un. De Kënschtler Chaild, deen op Englesch séngt, kombinéiert italieenesch a portugisesch Aflëss aus senger Kandheet mat Elektropop. D'Hip-Hop-Grupp De Läb, souwéi d'Kënschtlerin Nicoool rappen op Lëtzebuergesch, während de MAZ decidéiert huet, sech op Englesch auszudrécken. Egal ob Rock, Pop, Jazz, Rap oder Metal, d'Kënschtler vum Grand-Duché musizéieren an der Sprooch déi se wëllen. E Publikum fir hir Musek fanne se op alle Fall.

D'Villfalt vun de Sproochen an der kultureller Produktioun spigelt d'linguistesch Situatioun vun der lëtzebuergescher Gesellschaft erëm. Dës méistëmmeg Produktioun gëtt an der nationaler Bibliothék vu Lëtzebuerg ënnert dem Begrëff *Luxemburgensia* gesammelt. Domadder ginn all d'Literaturwierker a Printdokumenter abegraff, déi vu Lëtzebuerger verfaasst gi sinn, zu Lëtzebuerg produzéiert gi sinn oder iwwert d'Lëtzebuerger Land handeln, egal op wéi enger Sprooch se sinn.

Promotiounsmoosnamen

D'lëtzebuergesch Sprooch spillt eng bedeitend Roll am multikulturellen a méisproochegen Ëmfeld vum Grand-Duché. Se vereinfacht d'Integratioun an d'sozial Kohäsioun andeems se d'kulturell Identitéit verstärkt. D'Promotiounsmoosname vun deene leschte Joren hunn als Zil eng linguistesch a kulturell Politik ëmzesetzen, déi am Aklang mat all den Acteuren vun der Gesellschaft ass.

D'Norméierung vun der Lëtzebuurger Sprooch standardiséieren an hire Stewäert verstärken

Zënter den 1980er Jore gëtt d'Roll vum Lëtzebuergesch am Grand-Duché ëmmer méi bedeitend. Nodeems Lëtzebuergesch als national Sprooch am Gesetz iwwer de Sproochgebrauch vum Joer 1984 festgehale gouf, gëtt säi Stewäert als Sprooch fir d'Kommunikatioun, d'Integratioun an d'kulturell Produktioun ëmmer méi gestärkt.

Lëtzebuerg engagéiert sech säit Jore fir d'Promotioun vun der Lëtzebuurger Sprooch a vun der Méisproochegkeet. 2017 huet d'Regierung eng Strategie fir d'Promotioun vun der nationaler Sprooch opgestallt an d'Richtlinn vun enger laangfristeger Politik festgeluecht. E Joer méi spéit bestätegt d'Gesetz vum 20. Juli 2018 dësen Asaz, grad ewéi en Aktionsplang iwwer 20 Joer an d'Schafe vun Instanzen, déi beoptraagt ginn, dës Promotiounsmoosnamen duerchzesetzen: de Kommissär fir d'Lëtzebuurger Sprooch, den Zenter fir d'Lëtzebuurger Sprooch (ZLS) an de Conseil fir d'Lëtzebuurger Sprooch.

Déi ëmgesate Mesurë betreffen d'Norméierung vun, esou wéi Studien

zur, Lëtzebuurger Sprooch, zwee wesentlech Elementer fir d'Basis vun hirem Gebrauch an alle Beräicher vum ëffentleche Liewe ze schafen. Den Internetsite Lëtzebuurger Online Dictionnaire (LOD – www.lod.lu), zum Beispill, passt perfekt an de charakteristesche méisproochegen Kontext vum Grand-Duché. Dësen eenzegaartegen, gratis online Dictionnaire, mat grousser Envergure, iwwersetzt lëtzebuergesch Wierder op véier Sproochen: Däitsch, Franséisch, Englesch a Portugisesch. Zu dësem Beräich vun der Standardiséierung gehéiert och d'Buch *D'Lëtzebuurger Orthografie*, dat 2019 vum ZLS verëffentlecht gouf. Et ergänzt d'Standardiséierung vun de Reegele vun der Lëtzebuurger Schreifweis, déi 1975 festgeluecht goufen a schonn 1999 eemol reviséiert goufen. D'online Plattformen schreiw.lu a verben.lu vervollstännegen d'Sensibiliséierung fir d'orthografesch a grammatesch Reegelen.

Dës Mëtzel erméiglechen d'Ëmsetzung vun anere Mesuren, déi an der Strategie vun der Promotioun vun der Sprooch virgesi waren, wéi zum Beispill d'Verstärkung vum Stewäert vun der nationaler Sprooch. D'Presenz vum Lëtzebuergesch um Internet verbessert sech duerch d'Iwwersetzung vun Internetsitte vum Stat. Doduerch gëtt engem méi breede Publikum den Zougang zu den Informatiounen vereinfacht. Gutt Beispiller heivir sinn déi offiziell Sitte gouvernement.lu an elections.lu, déi Contenu op Franséisch, Däitsch, Englesch a Lëtzebuergesch ubidden.

Bicher aus der Serie „Lëtzebuergesch Wuerdschatz“ © SIP

Buch „Schwätzt Dir Lëtzebuergesch?“ © SIP

Jidderee kann d'Lëtzebuergesch Sprooch a Kultur léieren

D'Promotiounsmesurë fir d'Léiere vun der Lëtzebuergesch Sprooch a Kultur ginn an der Bildung vum jéngsten Alter un integréiert. De Ministère fir Educatioun, Kanner a Jugend entwéckelt méisproocheg didaktescht Material fir d'Bildung an der Grondschoul. Optiounscoursen, wéi *Orthographie*, *Lëtzebuergesch Kultur a Literatur* a *Kreatiivt Schreiwen am Lëtzebuergesch*, gi lues a lues am Secondaire integréiert.

D'Mesurë fir d'Léiere vun der Sprooch ze promovéiere limitéiere sech net op den Unterrecht an der Grondschoul an am Secondaire. D'Offer vun de Lëtzebuergeschcoursë fir Erwuessener erweidert sech nämlech och, zemools an de Gemengen an am Nationale Sproocheninstitut, deen op sengen dräi Campussen (an der Stad Lëtzebuerg, zu Miersch an zu Belval) Formatioune proposéiert.

Salariéen an Indépendantë kënnen och e Congé linguistique ufroen: e Congé vun 200 Stonne pro Karriär fir d'Lëtzebuergesch Sprooch ze léieren oder ze perfektionéieren. Mat dëser Mesure ënnerstëtzt d'Regierung net nëmmen Eenzelpersonen déi d'national Sprooch léiere wëllen, mä se promovéiert och Lëtzebuergesch als éischt Integratiounssprooch.

D'Land gëtt och besonnesch Uecht op Persounen, déi grad zu Lëtzebuerg ukomm sinn. Si kréien e Kontrakt fir den Accueil an d'Integratioun ugebueden, wa se eng Openthaltsgeneemegung hunn a sech laangfristeg am Land néierloosse wëllen. Am Kader vun dësem Kontrakt proposéiert de Staat Coursë fir Lëtzebuergesch, Franséisch an Däitsch ze léieren. D'Demandeuren an d'Beneficiairë vum internationale Schutz kënnen och d'Ënnerstëtzung vum Lëtzebuergesch Integratiouns- a Sozialkohäsiounszenter (LISKO) kréien, dee si an enger ganzer Rei vun Demarchë begleet, ë. a. beim Léiere vun den übleche Sproochen vum Land.

E KUERZE BLÉCK AN D'ZUKUNFT

D'Promotiounsstrategie gesäit vir, Lëtzebuergesch als national Sprooch an der Constitutioun ze verankeren, grad ewéi d'Unerkennung vun der Méisproocheg keet, e wichtege Deel vum Grand-Duché. Et sinn och Verhandlungen bei den europäeschen Institutiounen virgesinn, fir en Accord ze fannen iwwert e Verwaltungsarrangement („arrangement administratif“) no de Conclusiounen vum Europäesche Conseil am Joer 2005. Dat heescht, datt d'Bierger d'Recht hätten, d'europäesch Institutiounen op Lëtzebuergesch ze kontaktéieren an och eng Äntwert an där Sprooch ze kréien. D'Lëtzebuergesch Sprooch verfestegt sech also um nationalen Niveau an entwéckelt sech weiderhin am Ausland.

Lëtzebuergesch an europäesch Fändelen, virum Tram op der Neier Bréck © SIP

Bibliographie

Chambre des députés. Loi du 24 février 1984 sur le régime des langues.

Hoensch, J. *Die Luxemburger. Eine spätmittelalterliche Dynastie gesamteuropäischer Bedeutung. 1308-1407*. Stuttgart: Kohlhammer, 2000.

Pauly, M. *Geschichte Luxemburgs*. München: Verlag C.H.Beck oHG, 2011.

Statec. „Regards sur les langues au travail“, dans *Regards*, n°11, Abrëll 2016.

Statec. „Le luxembourgeois reste la langue la plus utilisée à domicile“, dans *Regards* n°09, Mee 2019.

Statec. *Population par nationalité 1875-2011, 2022*.

TNS ILRES. *Étude Plurimédia Luxembourg 2021, 2021*.

Zousätzlech Quellen

Fehlen, F. *BaleineBis. Une enquête sur un marché linguistique multilingue en profonde mutation. Luxemburgs Sprachenmarkt im Wandel*. Lëtzebuerg: SESOPI Centre intercommunautaire, 2009.

Editeur an Auteur

Informatiouns- a Pressedéngscht
vun der Regierung

33, bd Roosevelt
L-2450 Luxembourg
Tel.: (+352) 247-82181
edition@sip.etat.lu
www.gouvernement.lu
www.luxembourg.lu

Iwwersetzung

Translatores

Layout

lola

Drock

Imprimerie Exe

ISBN 978-2-87999-294-5
August 2022

LE GOUVERNEMENT
DU GRAND-DUCHÉ DE LUXEMBOURG
Service information et presse